

Ne zovite me: glas sa zemlje
smrt je moga nebeskoga bića
visoko iznad zemlje lebdim lagan kroz sfere«
(Mjesečar)

Neumorni obožavatelj ljepote, smisla i duhovnoga u čovjeku, Šimić je neutaživo, mišlju i osjećajem, čeznuo za svojim »nebeskim bićem«, za pobjedom duha nad tijelom, zemljom i njezinim materijalnim i materijaliziranim »težama«. No, kako smo vidjeli, i u njemu se snažno sukobljavala vjera i nevjera, esencija i egzistencija, smrt i konačni smisao. U tom smislu su njegovi religiozni nemiri svojevrsna ilustracija religioznih prelamanja s kojima se susreće današnji čovjek, u književnosti i izvan nje.

Šimić nije riješio problem Boga; nije ga, zapravo, ni rješavao. On se je samo s njim suočavao, ili, kako netko reče, kad su mu se namećali problemi, on se, na svoj način, s Bogom razgovarao. Izlomljeni su bili ti razgovori, na mahove bolni i pesimistični; no naš se pjesnik nije iznevjerio svojim iskonskim aspiracijama. Možemo slobodno kazati: i on se, poput Pascala, unatoč sumnjama, kladio na Boga; Bog mu je bio konačni odgovor. Stoga je on tako žarko sanjao o »uzdignuću« i »oslobodenju«, o preobraženju u vječni duh i zvijezdu; stoga se — unatoč tolikim »mijenama« — tako usrdno molio:

»O Bože daj me umorna od mijena
preobrazi u tvoju svijetlu nepromjenljivu i vječnu zvijezdu.«

TOLSTOJEVO TUMAČENJE OČENAŠA

Dušan Hr. Konstantinov

Uvodno razmišljanje o Tolstoju

Lav Nikolajevič Tolstoj je jedan od najvećih književnih genija u bogatoj kulturnoj povijesti čovječanstva. Neka su njegova djela (*Uskrsnuće*, *Ana Karenjina*, *Rat i mir* i dr.) besmrtni biseri svjetske književnosti. Rođen je 1828, a umro je na željezničkoj stanici Astapovo 1910.

Proveo je mladost u burnim događajima na Kavkazu, kao mlad i perspektivan časnik. Sudjelovao je u krimskom ratu, pa je bio neposredni svjedok ratnih grozota i užasa. Bogat, mlad i lijep iskusio je gotovo sve pozitivne i negativne strasti života. Mogao je da postigne blistavu vojnu karijeru, ali je podnio ostavku i povukao se na svoje imanje u Jasnu Poljanu, gdje je mogao mirno razmišljati i u miru stvarati.

Tolstoj je bio pun stvaralačke energije i uvijek je svakom pitanju pristupio svim svojim žarom. Radio je neumorno i brinuo se o poboljšanju

života drugih ljudi, onih koji su se nalazili na dnu društvene ljestvice. Pošto je svoje vjerovanje, svoj credo, iznio još u poznatim *Sevastopoljskim pričama*: »Moj glavni junak bio je, jest i bit će istina«, nije nikakvo čudo što je svoj stvaralački rad posvetio društveno-povijesnoj analizi ruskog društva, posebno ruskog plemstva, ali i razobličavanju teškog društvenog stanja u Rusiji toga vremena.¹

Tolstoj je bio duboki i iskreni mislilac, čovjekoljubac, pun božanske ljubavi prema svim ljudima, i prema onima koji su bili na visokim položajima, i prema onima koji su pali, i prema najsiromašnijima. U tome je bio potpuno pravičan, sprovodeći u djelo zahtjev Kristove ljubavi i prema neprijatelju iz Govora na Gori:

»Čuli ste da je rečeno: 'Ljubi svoga bližnjega i mrzi svoga neprijatelja!' A Ja vam kažem: Ljubite svoje neprijatelje i molite se za one koji vas progone, kako biste postali sinovi svoga Oca nebeskog, koji čini da njegovo sunce izlazi nad zlima i dobrima, i da kiša pada pravednima i nepravednima... Dakle: budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski!« (Mt. 5, 43—45. 48). Za njega je još veći moralni zakon postala zapovijed: »Ne opirite se zlotvoru«, (Mt 5, 39), jer je kao duboki mislilac došao do zaključka koji je najbolje formulirao G. Papini: »Ali Kristova zapovijed, svidala se ili ne svidala, jest jedina koja može riješiti problem nasilja. Ona jedina ne dodaje zlu zlo. Ne strostruči zlo, ne da da se rana okrene na zlo, reže čir dok je još bubuljica. Odgovoriti udarcima na udare, znači prihvatiti načelo zlikovca, priznati se sličan njima.«²

U Tolstoja je uvijek bilo prisutno »strasno protivljenje da se zlu suprotstavlja nasilje bilo u kojem vidu«;³ zbog toga se zalagao da se društvena pitanja ne smiju rješavati pomoću nasilja, buna i prevrata, nego mirnim putem, evanđeoskom metodom. Koliko je krajnje bio dosljedan u tome, vidi se i iz podataka što nije htio potpisati neki apel za pomoć nastradalom makedonskom narodu, poslije Ilindanskog ustanka makedonskog naroda (1903).

U drugom dijelu svoga stvaralaštva, Tolstoj se sve više pokazuje kao mislilac, a sve manje kao umjetnik. Počima se izravno baviti filozofskim i vjerskim pitanjima. Tražio je i čitao stara i nova izdanja Evandjelja. Kada je u siječnju 1903. godine bio teško bolestan, »kada mu je život visio o koncu, te nije mogao da se predaje običnim poslovima, on je nalazio snage još samo da čita Evandelje«.⁴

Tolstoj je također napisao veliki broj popularnih članaka i brošura, zatim većih studija i eseja vjerskog sadržaja, čije je tiskanje bilo zabranjeno u Rusiji (Seine Schriften zu diesen Fragen wurden in Russladn meist verboten«⁵). Od tih njegovih djela najpoznatija su: *Što je religija i u čemu je njezina bit*, *U čemu je moja vjera*, *Evandelje i Kristov proglas*

¹ Usp. Tolstoj, u *Maloj enciklopediji*, Prosveta, 3, 1978, Beograd, 399.

² Giovanni Papini, *Povijest Kristova*, 1981, Sinj, 95.

³ *Mala enciklopedija*, Prosveta, 3, 400.

⁴ Lav Tolstoj, *Put u život*, 1932, Beograd, Predgovor, VII.

⁵ DER NEUE BROCKHAUS, 1938, Leipzig, s. 444.

o tome što je prava sreća, Moja ispovijest, Ne mogu šutjeti, Pa što da radimo? i dr.

Proučavajući djela kršćanskih pisaca i ateista, čitajući posebno pažljivo Voltairea, Hegela i Feuerbacha, Tolstoj je pokušao odrediti religiju na lakonski način: »Religija je veza čovjeka s Bogom« Les obligations de l' homme envers Dieu voilà la religion, kaže Vovenarg.⁶ Posebno su ga pogađali stav i držanje Ruske pravoslavne crkve prema vladajućim krugovima tadašnje Rusije. Za njega je bio sotonski paradoks da kršćanin ubija kršćanina, ili ma kojeg drugog čovjeka uopće, pa je zbog toga uvijek bio protiv rata i ratova među narodima.⁷

Suprotstavljajući se nekim shvaćanjima i postupcima Ruske pravoslavne crkve i tražeći neumorno Boga (»Gott ist nur für den nicht da, der ihn nicht sucht« — kaže Tolstoj) s velikom odlučnošću da ispunjava Njegovu volju (»Pravo življenje je v tem, da ispolnjujem voljo tistega, ki me je postavil na svet.«⁸), Tolstoj je došao u sukob s vrhovima Ruske pravoslavne Crkve, koja ga je zbog nekih njegovih članaka i stavova ekskomunicirala (1910 wurde er aus der Kirche ausgestoßen⁹).

Osobno držim, nakon dužeg proučavanja, da je Tolstoj bio pod utjecajem heretičkog učenja Jehovinih svjedoka.

Tumačenje Gospodnje molitve

Svoje tumačenje Gospodnje molitve Lav Tolstoj daje u knjizi *Evandjelje — Kristov proglas o tome što je prava sreća*.¹⁰ On piše:

»Dovršivši svoj posao, ja sam na svoje čuđenje i na veliku svoju radost našao, da molitva Gospodnja — Oče naš — nije ništa drugo nego u najzbijenijem, najkraćem obliku iskazano cijelo učenje Isusovo.« Poslije ovog kratkog uvoda Tolstoj prelazi direktno na svoje tumačenje molitve:

1. *Oče naš*: — Čovjek je sin Božji.
2. *Koji jesi na nebesima*: — Bog je beskonačni duhovni praizvor, prapočetak, načelo života.
3. *Sveti se ime tvoje*: — Neka bude sveto to načelo, taj praizvor života.
4. *Dodi kraljevstvo tvoje*: — Da se ostvari vlast tog beskonačnog praizvora (načela), u svim ljudima.
5. *Neka bude volja tvoja kako na nebu*: — I nek se vrši volja tog beskonačnog praizvora (načela), kako u samom sebi ...
6. *Tako i na zemlji*: — Tako i u tijelu.
7. *Kruh naš svagdašnji daj nam*: — Vremeniti je život hrana istinskog, pravog života.
8. *Danas*: — Život je pravi u sadašnjici (sadašnjem trenutku, u ovaj mah).

⁶ L. N. Tolstoj, *Čto takoe religija i v čem sušnost jeja?*, Berlin, 10.

⁷ L. N. Tolstoj, *Ispovijed*, 76.

⁸ OGNISTE, 1978, Koper, 7.

⁹ DER NEUE BROCKHAUS, IV, 1938, Leipzig, 444.

¹⁰ Lav Tolstoj, *Evandjelje — Kristov proglas o tom, šta je prava sreća* (usp. izd. Beograd, 124).

9. *I otpusti nama duge (pogreške) naše, kao što i mi opraštamo dužnicima našim* (onima koji su nas uvrijedili): — I neka pogreške i zablude prošlosti ne skrivaju od nas taj pravi život.

10. *I ne uvedi nas u napast*: — I ne uvedi nas u zabludu.

11. *Nego izbavi nas od zla*: — I tada neće biti zla.

12. *Jer je tvoja vlast, i sila, i slava*: — Nego će biti tvoja vlast, i sila, i razum«. ¹¹

Zaključne misli

Da bismo odgovorili na pitanje zašto je Tolstoj, vrhunski književnik i mislilac ovako protumačio Gospodnju molitvu, a ne drugačije, moramo prije svega znati kako je on shvaćao kršćanstvo. Tolstoj sam odgovara na to:

»Ja gledam na kršćanstvo kao na učenje koje daje smisao životu. Ja nisam bio doveden do kršćanstva ni bogoslovskim ni povijesnim istraživanjima, nego time što sam kao čovjek od pedeset godina zapitao sam sebe i sve mudrace svoje okoline: što sam ja i u čemu je smisao mojega života? I kad sam čuo odgovor: 'Ti si slučajan spoj malih djelića. Smisla života nema; sam život je zlo'... pao sam u očaj i htio sam se ubiti. Ali sjetivši se, da je prije u djetinjstvu, kad sam vjerovao, život za mene imao smisla, i videći da ljudi koji vjeruju oko mene — većina ljudi, nepokvarenih, neiskvarenih bogatstvom — vjeruju i imaju smisao života, posumnjao sam u istinitost odgovora koji mi je dala mudrost ljudi iz moje okoline, te sam pokušao pojmiti onaj odgovor što ga daje kršćanstvo ljudima koji shvaćaju smisao života... Ja nisam znao za svjetlost, pa sam mislio da svjetlosti i istine nema u životu; ali uvjerivši se da ljudi žive samo iz te svjetlosti, ja stadoh tražiti njezin izvor i nadoh ga u Evanđelju.« ¹²

Lakonsko tumačenje Gospodnje molitve pokazuje da Tolstoj, koji je inače duboko i dugo ispitivao ono o čemu će pisati u svojim romanima i člancima, nije poznavao teološka tumačenja najpoznatijih kršćanskih mislilaca. Zbog toga nije istraživao tumačenja pojedinih dijelova Očenaša koja bi bila najbliža izvornoj istini, pravom smislu tumačenih stavova. Iznio je svoje shvaćanje, svoje gledište. Koliko je uspio u tome, možemo zaključiti u usporedbi s teološkim tumačenjem Crkve. Ipak, Tolstoj je bio i ostaje velikan kršćanske misli. Osvijetljen sjajnom svjetlošću unutrašnje istine, blaženstva, zbog toga što je pronašao pravi PUT U ŽIVOT, on je napisao poznatu misao o Kristovoj nauci, tvrdeći svom svojom genijalnošću: »Kršćanstvo ne samo što nije mješavina visokoga s niskim, ne samo da nije praznovjerve, nego je ono najstrože, najčistije i najpotpunije metafizičko i etičko učenje, iznad kojega se do danas nije uzdigao razum čovječji, i u čijem krugu, i ne znajući to, kreće politička, naučna, poetska i filozofska djelatnost čovjeka.« ¹³

¹¹ Isto, 138—139.

¹² Isto, 141—142.

¹³ Isto, 151.